

dr. Rudi Rozman, dr. Jure Kovač, dr. Bojana Filej,
dr. Andrej Robida

Management v zdravstvenih organizacijah

LEXPERA®

GV
ZALOŽBA

Ljubljana 2019

Predgovor

Zdravje je najpomembnejša dobrina vsakega človeka. Precejšnjo odgovornost zanj ima posameznik sam, pomembno vlogo pa igra tudi zdravstveni sistem. Uspešnost sistema kot celote se subjektivno kaže v zadovoljstvu pacientov, objektivno pa v stopnji zdravja. Na to močno vpliva tudi skupna finančna zmožnost državljanov oziroma države.

Zdravje ljudi je tako odvisno od zdravstvenega sistema, kakršnega razvije in vzpostavi država, pomena, ki ga temu sistemu pripisujemo, in zdravstvene politike, ki je vezana nanj. Z zasnovano tega sistema so tesno povezani organiziranje zdravstva kot celote, njegovo financiranje in temelji – lahko deluje kot javno, zasebno ali mešano zdravstvo. Pomemben je tudi položaj zdravstva v primerjavi z drugimi dejavnostmi. Dodaten dejavnik so okvirne, politične usmerjevalne odločitve, saj je zdravstvo le redko povsem centralizirano (in so vse pomembne odločitve določene v državnem vrhu) ali povsem decentralizirano (ko so vse odločitve prepuščene zdravstvenim organizacijam).

Zdravstvo sestavljajo najrazličnejše zdravstvene organizacije ali združbe, predvsem seveda zdravstveni zavodi: ambulate, zdravstveni domovi, bolnišnice, klinike ipd. Njihova uspešnost je odvisna od ljudi, ki v njih delajo – od zdravstvenega in podpornega osebja do upravljavcev in managerjev. Prvi neposredno opravljajo zdravljenje in preprečujejo bolezni, drugi pa jim zagotavljajo, da bodo lahko čim bolj smotrno delovali.

Zdravstvo je torej zelo kompleksen in obsežen sistem. Poenostavljeno lahko rečemo, da je njegova uspešnost odvisna od sistema kot celote, njegove politike in širšega okolja ter zdravstvenih organizacij, v njih pa od upravljavcev in managerjev ter od zdravstvenega osebja. Velikokrat hvalimo kakovost zdravstvene obravnave in kompetence zdravstvenega osebja, čeprav ne vedno upravičeno in večkrat le na podlagi ocen brez trdnih podatkov, pridobljenih s preverjenimi meritvami. Prav tako pogosto in celo vse pogosteje pa kritizi-

ramo zdravstveni sistem in politiko zdravstva ter upravljanje in management zdravstvenih organizacij. Vsi ti dejavniki se med seboj prepletajo in vplivajo na uspešnost zdravstva in zdravje ljudi. Vsakega posebej – predvsem tiste kritične – je smiselno izboljšati in razvijati, pri tem pa upoštevati njihovo povezanost. K temu pa lahko vsak na svojem področju veliko prispevajo dobronamerni strokovnjaki.

Upravljanje in management na splošno, ne samo v zdravstvenih organizacijah, veljata za odločilna dejavnika v vsaki združbi, še posebej v nepridobitnih ali nedobičkovnih organizacijah. Njuna naloga je namreč usklajevanje dela zaposlenih tako, da bo dosežen rezultat, ki bo več kot seštevek individualnih prizadevanj ter bo zagotavljal čim bolj smotrno delovanje zaposlenih in doseganje ciljev zdravstvene organizacije. Usklajevanje zahteva prilagajanje specialistov. Če so ti z drugimi razmeroma nepovezani, ni posebnih težav. Če so povezani in le namišljeno samostojni, pa usklajevanje postane zahtevno in redko doseže svoje cilje. Seveda je še huje, če tudi upravljavci in managerji sami svoje delo premalo poznajo in ga slabo opravljajo.

Stanje v našem zdravstvu bi se lahko izboljšalo z izboljšanjem upravljanja in managementa. Zato smo se štirje avtorji odločili napisati delo o managementu v zdravstvenih organizacijah. Knjiga ni namenjena samo upravljavcem in vrhnjemu managementu, ki se s tem ukvarja poklicno, ampak tudi srednjemu managementu, zdravnikom predstojnikom ter glavnim medicinskim sestram oddelkov in enot, ki management opravljajo kot svojo funkcijo in tudi sodelujejo z vrhnjim managementom. Koristila pa bo tudi managementu prve ravni, ki ga predstavljajo zlasti vodje timov. Nekatera poglavja ali deli poglavij, zlasti poglavje o kakovosti in varnosti v zdravstvenih organizacijah, so namenjena vsem, ki delajo v zdravstvu.

S knjigo bi radi pripomogli, da bi njeni bralci – predvsem sedanji in bodoči upravljavci in zlasti managerji – svoje izjemno pomembno delo opravljali čim bolje. Monografij o managementu zdravstvenih organizacij je v razvitem svetu precej, v slovenskem prostoru pa po našem vedenju še ni nobene. Prvo pobudo zanjo je dal dr. Jure Kovač, redni profesor managementa in organizacije na Fakulteti za organizacijske vede v Kranju. Tam je razvijal program managementa in organizacije v zdravstvu in je bil močno zainteresiran za pripravo ustreznega učbenika. K sodelovanju je povabil strokovnjaka iz medicine, izr. prof. dr. Andreja Robido, ki se je v zadnjem času veliko ukvarjal s problematiko kakovosti in varnosti v zdravstvu, ter strokovnjakinjo za

zdravstveno nego doc. dr. Bojano Filej, ki se je v zadnjem času posvečala izobraževanju prav s področja managementa v zdravstveni negi. Avtorski ekipi se je pridružil še prof. dr. Rudi Rozman z Ekonomske fakultete v Ljubljani. Z dr. Kovačem sta leta 1993 napisala knjigo o (splošnem) managementu, leta 2012 pa ji je sledila obsežnejša nova knjiga o managementu.

Tako je monografija Management v zdravstvenih organizacijah nastala v sodelovanju štirih avtorjev, usklajevalno vlogo med njimi pa je prevzel prof. dr. Jure Kovač. Skupaj smo premagovali težave in iskali odgovore na vprašanja, ki so se postavljala. Ker je management veda, ki je enako uporabna na vseh področjih, smo morali odgovoriti na primer na vprašanje, katere so posebnosti managementa v zdravstvenih organizacijah, kaj je v njihovem managementu bolj ali manj pomembno. S tujimi deli si pri tem nismo mogli veliko pomagati, saj so vezana na druge zdravstvene sisteme in premalo razlikujejo med managementom in zdravstveno stroko ter splošnim managementom in specifikami managementa zdravstvenih organizacij. Poskušali smo najti ravnotežje, tudi tako, da smo v delo vključili vrsto krajših raziskav in primerov, ki so jih pripravili sodelavci mag. Hilda Maze, Marina Barovič, doc. dr. Milena Kramar Zupan, mag. Ljubinka Počrvina, izr. prof. dr. Anja Žnidaršič, Robertina Benkovič, izr. prof. dr. Antonija Poplas Susič, mag. Uroš Zafošnik in izr. prof. dr. Kristijan Breznik. Pri večjem številu avtorjev in sodelavcev je zahtevnejše tudi usklajevanje, tako vsebinsko kot terminološko.

Knjigo sestavljajo trije vsebinski deli. V prvem smo prikazali zdravstvo na splošno in posebej v Sloveniji predvsem z organizacijskega in finančnega vidika. Predstavili smo zdravstvene organizacije in njihove značilnosti, od katerih je odvisen management v njih. S krajšo raziskavo smo potrdili, da management v zdravstvenih organizacijah ni dober. Zaposleni na vseh ravneh ga slabo poznajo in mu namenjajo premalo časa. Drugi, najobsežnejši del je po sestavi podoben klasičnim delom o managementu. V uvodnem delu smo predstavili bistvo, pomen in razvoj managementa ter povezali management in upravljanje. Nadaljnja poglavja obravnavajo managerske funkcije: planiranje poslovanja, planiranje organizacije, uveljavljanje organizacije, ki vključuje ravnanje z zmožnostmi zaposlenih in vodenje, kontrolo organizacije in kontrolo poslovanja. Struktura funkcij, ki se od običajnih deloma razlikuje, kaže, da je delo zasnovano na sodobnem razumevanju organizacije in managementa. V vsako poglavje so vključene tudi značilnosti managementa v zdravstvenih organizacijah in konkretni primeri ali raziskave iz njihove

prakse. Tretji del knjige poudarja in obravnava pomen in načine doseganja kakovosti zdravstvenih storitev in varnosti pacientov, tako z vidika zdravstvenega osebja kot managerjev.

Priprava monografije je napredovala kljub potrebnemu usklajevanju in razreševanju omenjenih problemov. Dele vseh avtorjev smo združili v celoto na začetku leta 2019 in besedilo predali v nadaljnjo pripravo založbi. V času, ko smo natisnjeno knjigo tako rekoč že videli pred seboj, pa nas je vse presunil tragičen dogodek. Usklajevalec pri pripravi knjige in soavtor prof. dr. Jure Kovač je povsem nepričakovano preminil. Prav to nas je še bolj spodbudilo k zadnjim dejavnostim v zvezi s knjigo.

Poskušali smo pripraviti sodobno, teoretično utemeljeno in praktično uporabno delo. Upamo, da bo doseglo svoj namen. Seveda pa je vsako delo mogoče izboljšati. Hvaležni bomo za vse dobronamerne pripombe in predloge, da bomo lahko mi sami ali kdo drug izboljšali prihodnja dela o managementu v zdravstvenih organizacijah.

Na našo veliko žalost izida knjige ne bo dočakal njen pobudnik in usklajevalec, obenem pa tudi avtor posameznih delov prof. dr. Jure Kovač, naš sodelavec pri pisanju in prijatelj. Posebej se ga bomo spomnili ob izidu knjige. Čeprav ne bo z nami, bo v našem spominu in podoživljanju naših prizadevanj, sodelovanja in medsebojne podpore pri pisanju. Njegova odsotnost bo grenka kaplja pelina ob zadovoljstvu, da bo naše besedilo ugledalo luč sveta. Knjigo *Management v zdravstvenih organizacijah* posvečamo Juretu in spominu nanj.

Avtorji

Ljubljana, septembra 2019

Kazalo

PREDGOVOR	5

I. DEL

1. ORGANIZACIJA IN FINANCIRANJE ZDRAVSTVENEGA SISTEMA V SLOVENIJI	23
1.1. Uvod	23
1.2. Organiziranost zdravstvene dejavnosti	27
1.2.1. Osnovna organizacijska struktura zdravstvene dejavnosti	27
1.2.2. Zdravstveni zavodi	29
1.2.3. Ministrstvo za zdravje	36
1.2.4. Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije	37
1.3. Financiranje zdravstvenega varstva v Sloveniji	37
Literatura	42
2. RAZISKAVA MANAGERSKEGA DELA V ZDRAVSTVENIH ORGANIZACIJAH	45
2.1. Uvod v raziskavo	45
2.2. Raziskava o obsegu, strukturi in vsebini dela managerjev ..	46
2.2.1. Izhodišča raziskave in raziskovalna vprašanja	46
2.2.2. Vzorec, vprašalnik in potek raziskave	48
2.3. Rezultati raziskave	48
2.3.1. Analiza vzorca	48
2.3.2. Znanje in čas, potrebna za managersko delo	50

2.3.3. Delovni čas, porabljen oziroma potreben za managersko delo in posamezno managersko funkcijo	52
2.3.3.1. Delovni čas, porabljen oziroma namenjen managerskemu delu	52
2.3.3.2. Delovni čas, porabljen oziroma potreben za posamezno managersko funkcijo	53
2.3.4. Razlike v odstotnem deležu časa, ki ga managerji namenijo posameznemu področju managerskega dela	54
2.4. Sklepne ugotovitve	58
Literatura	60

II. DEL

3. UVOD V MANAGEMENT V ZDRAVSTVENIH ORGANIZACIJAH	63
3.1. Uvod	63
3.2. Tehnična delitev dela, združbe in management	64
3.2.1. Tehnična delitev dela	64
3.2.2. (Formalne) združbe ali organizacije	66
3.2.3. Management kot usklajevanje, zagotavljanje smotnosti in odločanje	68
3.2.3.1. Management kot usklajevanje	68
3.2.3.2. Management kot zagotavljanje smotnosti	70
3.2.3.3. Management kot odločanje	73
3.3. Pojmovanje in opredelitev managementa	76
3.3.1. Opredelitev managementa	76
3.3.2. Ravni managementa	78
3.3.3. Sposobnosti in znanje managerjev v procesu managementa	80
3.3.4. Ali je management poklic ali dodatna funkcija	82
3.3.5. Management v zdravstvenih organizacijah	84
3.3.6. Izrazje s področja managementa	86
3.4. Upravljanje in družbena uspešnost podjetij	87
3.4.1. Razvoj upravljanja	87
3.4.2. Opredelitev upravljanja	90

3.4.3. Organizacija upravljanja	92
3.4.4. Upravljanje zdravstvenih organizacij.....	94
3.4.5. Upravljanje v prihodnosti	97
3.5. Uspešnost podjetij in drugih združb	98
3.5.1. Dobiček kot cilj podjetij	98
3.5.2. Družbena odgovornost kot cilj nedobičkovnih organizacij, vse bolj tudi podjetij.....	99
3.5.3. Poslanstvo zdravstvenih organizacij	102
3.6. Pregled razvoja vede o managementu ter utemeljitev znanosti o organizaciji in vede o managementu.....	104
3.6.1. Razvoj vede o managementu	104
3.6.2. Sodobna teorija organizacije in managementa	109
Literatura.....	111
4. PLANIRANJE POSLOVANJA V ZDRAVSTVENIH ORGANIZACIJAH	117
4.1. Uvod	117
4.2. Opredelitev in vrste planiranja	118
4.2.1. Opredelitev planiranja poslovanja	118
4.2.2. Vrste in razvoj planiranja	120
4.3. Proces in faze planiranja.....	123
4.3.1. Proces planiranja.....	123
4.3.2. Faze v procesu planiranja	125
4.3.2.1. Analiza poslovanja.....	125
4.3.2.2. Analiza in predvidevanje okolja.....	128
4.3.2.3. Analiza PSPN	131
4.3.2.4. Določanje vizije in ciljev poslovanja.....	132
4.3.2.5. Določanje strategij in taktik.....	136
4.3.2.6. Strateški plan.....	138
4.4. Planiranje v sestavljeni organizaciji	140
4.4.1. Proces planiranja v sestavljeni organizaciji	140
4.4.2. Portfeljska analiza.....	142
4.5. Letno planiranje	144
4.6. Organizacija planiranja.....	146

4.7. Težave pri planiranju	147
4.8. Primer letnega plana bolnišnice – javnega zdravstvenega zavoda na sekundarni ravni.	149
4.8.1. Uvod v pripravo plana	149
4.8.2. Dejavnost in organizacija JZZ	151
4.8.3. Proces planiranja	153
4.8.4. Priprava predloga programa dela	155
4.8.4.1. Določitev letnih ciljev in aktivnosti	156
4.8.4.2. Prepoznana ključna tveganja	157
4.8.4.3. Načrt delovnega programa	157
4.8.5. Poslovni načrt	158
4.8.6. Planiranje uspešnosti poslovanja	161
4.8.7. Plan kadrov	162
4.8.8. Plan investicij in vzdrževalnih del	164
4.8.8.1. Plan investicij	164
4.8.8.2. Plan vzdrževalnih del	165
4.9. Primer strateškega plana bolnišnice – Splošne bolnišnice Novo mesto	166
4.9.1. Uvod	166
4.9.2. Ocenjevanje okolja SB Novo mesto	167
4.9.2.1. Družbenoekonomsko stanje v Sloveniji in EU	167
4.9.2.2. Vpliv znanstveno-tehnološkega razvoja v medicini in na sorodnih področjih	168
4.9.2.3. Demografske značilnosti v novomeški zdravstveni regiji in Sloveniji	169
4.9.3. Poslanstvo, vizija in vrednote SB Novo mesto	170
4.9.4. Vpetost v okolje in sodelovanje z deležniki	173
4.9.5. Temeljni strateškorazvojni stebri SB Novo mesto za obdobje 2018–2022: cilji in strategije	174
4.9.6. Strateški plan	177
4.9.7. Sklep	180
Literatura	180
5. ORGANIZACIJA IN ORGANIZIRANJE V ZDRAVSTVENIH ORGANIZACIJAH	183
5.1. Uvod	183

5.2. Opredelitve pojma organizacija in organiziranje ter razsežnosti organizacije.	184
5.3. Pomen in pojavne oblike organizacijskih struktur	187
5.3.1. Opredelitev razsežnosti organizacijske strukture	187
5.3.2. Enovite in zložene (managerske) organizacijske strukture	191
5.3.2.1. Enovite organizacijske strukture	191
5.3.2.2. Zložena (managerska) organizacijska struktura	193
5.3.3. Pojavne oblike organizacijskih struktur	194
5.3.4. Organizacijske strukture v zdravstvenih organizacijah	197
5.4. Pomen in pojavne oblike procesov ter procesne razsežnosti	199
5.4.1. Opredelitev procesne razsežnosti organizacije.	199
5.4.2. Vsebinska in hierarhična delitev procesov	204
5.4.3. Razsežnosti in faze managementa poslovnih procesov	206
5.4.4. Procesna razsežnost v zdravstvenih organizacijah	211
5.5. Pomen in pojavne oblike organizacijske kulture	213
5.5.1. Opredelitev in razsežnosti organizacijske kulture.	213
5.5.2. Pojavne oblike in tipologije organizacijskih kultur.	218
5.5.3. Analiza, vrednotenje in oblikovanje organizacijske kulture.	219
5.5.3.1. Analiza in vrednotenje organizacijske kulture	219
5.5.3.2. Oblikovanje kulture podjetja	223
5.5.4. Organizacijska kultura v zdravstvenih organizacijah ...	225
5.6. Primer prikaza organizacijske strukture regijske bolnišnice – managerski del	230
5.6.1. Uvod	230
5.6.2. Določitev posameznih organizacijskih enot in njihove vloge v hierarhični strukturi z vidika pristojnosti in odgovornosti	230
5.6.2.1. Organizacijske enote v regijski bolnišnici	230
5.6.2.2. Določitev pristojnosti in odgovornosti managerjev posameznih organizacijskih enot. .	231
5.6.3. Določitev koordinacijskih oblik povezovanja med posameznimi organizacijskimi enotami s kolegijskimi organizacijskimi oblikami	234

5.7. Primer oblik procesnih zapisov na področju zdravstvene organizacije	238
5.7.1. Oblike procesnega pristopa v bolnišnici.....	238
5.7.1.1. Proces ambulantne obravnave pacienta	238
5.7.1.2. Proces zdravstvene obravnave	239
5.7.1.3. Popis temeljnega procesa zdravstvene obravnave na elementarni ravni...	244
5.7.2. Druge oblike zapisov procesov v zdravstvenih organizacijah	246
5.7.2.1. Standardni operativni postopek.....	246
5.7.3. Sklep	247
5.8. Raziskava o organizacijski kulturi v bolnišnicah	249
5.8.1. Uvod	249
5.8.2. Opredelitev raziskave	250
5.8.3. Izhodišče, potek in raziskovalna vprašanja	250
5.8.4. Rezultati raziskave	252
5.8.4.1. Odgovori na štirih temeljnih vsebinskih področjih dela.....	253
5.8.4.2. Odgovori na raziskovalna vprašanja.....	258
5.8.5. Sklepne ugotovitve	261
Literatura	263
6. RAVNANJE Z ZMOŽNOSTMI ZAPOSLENIH V ZDRAVSTVENIH ORGANIZACIJAH	269
6.1. Uvod	269
6.2. Razvoj ravnanja z zmožnostmi zaposlenih	270
6.3. Proces ravnanja z zmožnostmi zaposlenih	272
6.3.1. Faze v procesu ravnanja z zmožnostmi zaposlenih	272
6.3.2. Iskanje novih sodelavcev	275
6.3.3. Izbira novih sodelavcev	276
6.3.4. Uvajanje v delo in socializacija.....	277
6.3.5. Ocenjevanje uspešnosti pri delu.....	279
6.3.6. Nagrajevanje, premeščanje in napredovanje, planiranje kariere, razvoj zmožnosti in prenehanje dela.....	281

6.4. Organizacijsko učenje in ravnanje z znanjem	282
6.4.1. Učenje posameznikov.	283
6.4.2. Organizacijsko učenje.	284
6.4.3. Ravnanje z znanjem	286
6.5. Ustvarjalnost in inovativnost ter ravnanje z njima	288
6.5.1. Proces ustvarjanja in inoviranja	288
6.5.2. Ravnanje z ustvarjanjem in inoviranjem	290
6.6. Primer izobraževanja in usposabljanja zaposlenih v Zdravstvenem domu Ljubljana	293
6.6.1. Organizacija izobraževanja	293
6.6.2. Osebni plan izobraževanja.	296
Literatura.	297
7. VODENJE V ZDRAVSTVENIH ORGANIZACIJAH	301
7.1. Uvod	301
7.2. Opredelitev vodenja kot managerske funkcije	302
7.2.1. Opredelitev vodenja	302
7.2.2. Razmejitev managementa in vodenja	303
7.3. Vodenje in stili vodenja	305
7.3.1. Razvoj vodenja in stilov vodenja	305
7.3.2. Klasični situacijski stili vodenja	307
7.3.3. Situacijsko vodenje in stili vodenja	308
7.3.4. Nekateri sodobni stili vodenja	309
7.3.5. Etična odgovornost vodij za vodenje.	311
7.3.6. Pomen čustvene inteligence za vodenje	312
7.4. Motiviranje zaposlenih	314
7.4.1. Opredelitev motivacije in motiviranja.	314
7.4.2. Motivacijske teorije.	315
7.4.3. Motiviranje v praksi	318
7.5. Komuniciranje	320
7.5.1. Opredelitev komuniciranja	320
7.5.2. Načini komuniciranja.	321
7.5.3. Vrste komuniciranja	322
7.5.4. Značilnosti komuniciranja.	323

7.5.5. Motnje v komuniciranju in njihovo odpravljanje	325
7.6. Vodenje timov v zdravstvenih organizacijah	326
7.6.1. Management v zdravstvenih organizacijah.	326
7.6.2. Značilnosti timskega dela v zdravstvu	328
7.6.3. Vrste timov v zdravstvu	329
7.6.4. Faze razvoja procesa timskega dela	331
7.6.5. Potrebe po izobraževanju in usposabljanju za delo v timih	332
7.7. Prenos (delegiranje) zadolžitve, odgovornosti in avtoritete v timih	333
7.7.1. Opredelitev in pomen delegiranja	333
7.7.2. Proces delegiranja	335
7.7.3. Najpogostejše napake pri delegiranju	336
7.8. Značilnosti vodenja različnih generacij.	337
7.9. Raziskava o oceni vplivov na delovanje timov – vidik izvajalcev zdravstvene nege	341
7.9.1. Uvod	341
7.9.2. Raziskava	342
7.9.2.1. Vzorec, vprašalnik in potek raziskave	342
7.9.2.2. Rezultati ankete	343
7.9.2.3. Razprava	346
Literatura	348
8. KONTROLA ORGANIZACIJE IN POSLOVANJA ZDRAVSTVENIH ORGANIZACIJ.	353
8.1. Uvod	353
8.2. Opredelitev kontrole in procesa kontrole	354
8.2.1. Kontrola	354
8.2.2. Proces kontrole	355
8.2.3. Faze v procesu kontrole.	357
8.2.4. Povezanost planiranja in kontrole	358
8.2.5. Načini kontrole	360
8.3. Kontrola organizacije	362
8.3.1. Opredelitev in prikaz procesa kontrole organizacije	362

8.3.2. Hierarhično kontroliranje – primeri problemov struktur, procesov in kulture.	364
8.3.3. Dvosmerno kontroliranje in konflikti.	367
8.4. Kontroliranje uspešnosti dela zaposlenih.	368
8.4.1. Kontroliranje uspešnosti dela izvajalcev.	368
8.4.2. Kontrola uspešnosti delovanja managerjev.	370
8.5. Kontrola poslovanja.	373
8.5.1. Vrste kontrole poslovanja.	373
8.5.2. Kontrola uspešnosti poslovanja.	376
8.6. Kontrola, informatika in računovodstvo.	378
8.6.1. Povezanost računovodstva s kontrolo.	378
8.6.2. Vrste računovodske kontrole.	381
8.7. Kontrola in managerski informacijski sistem.	383
8.8. Primer priprave letnega poročila bolnišnice – javnega zdravstvenega zavoda na sekundarni ravni.	386
8.8.1. Uvod v pripravo letnega poročila.	386
8.8.2. Proces priprave letnega poročila.	387
8.8.3. Izdelava predloga poslovnega poročila.	388
8.8.4. Realizacija delovnega programa in obrazložitev odstopanj.	391
8.8.5. Poslovni izid z oceno gospodarnosti in učinkovitosti poslovanja ter notranjega nadzora javnih financ.	393
8.8.6. Ocena kakovosti in varnosti.	395
8.8.7. Analiza kadrovanja in kadrovske politike.	396
8.8.8. Analiza investicijskih vlaganj in vzdrževalnih del.	399
8.8.9. Priprava predloga računovodskega poročila.	400
Literatura.	404

III. DEL

9. KAKOVOST IN VARNOST V ZDRAVSTVENIH ORGANIZACIJAH.	409
9.1. Uvod.	409

9.2. Kakovost v zdravstvu	411
9.2.1. Opredelitev kakovosti v zdravstvu	411
9.2.2. Razvoj kakovosti in varnosti v zdravstvu v Sloveniji ...	413
9.2.3. Zakaj izboljševati kakovost v zdravstvu	416
9.2.4. Znanost o izboljšavah	418
9.2.5. Metode izboljševanja kakovosti	423
9.2.5.1. Model za izboljšave	424
9.2.5.2. Koraki in orodja za izboljšave kakovosti in varnosti pacientov	429
9.3. Varnost pacientov	433
9.3.1. Uvod v varnost pacientov	433
9.3.2. Definicije in poimenovanje pojmov na področju varnosti pacientov	438
9.3.3. Človeške napake	446
9.3.4. Modeli za varnost pacientov	447
9.3.4.1. Osebni model in pristop k napakam	448
9.3.4.2. Pravni model in pristop k napakam	450
9.3.4.3. Sistemski model in pristop	451
9.3.5. Odkrivanje napak	453
9.3.6. Učenje iz napak	457
9.3.7. Sistematična analiza globljih vzrokov za napake	459
9.3.8. Podpora pacientu, bližnjim in osebju ob škodljivem dogodku zaradi napak	460
9.3.9. Orodja za izboljšanje varnosti pacientov in preprečevanje napak	463
9.3.10. Obvladovanje kliničnih tveganj	467
9.3.11. Kultura varnosti in njeno merjenje	469
9.3.12. Ergonomija – človeški dejavniki za varnost pacientov	472
9.3.13. Zanesljivost v zdravstvu	477
9.4. Informacijsko-komunikacijska tehnologija pri izboljševanju kakovosti in varnosti	484
9.5. Kompetence za kakovost in varnost v zdravstvu	487
9.6. Presoje kakovosti in varnosti pacientov	488
9.6.1. Notranje presoje	489
9.6.2. Zunanje presoje zdravstvenih strokovnjakov	489
9.6.3. Zunanje presoje sistemov zdravstvene obravnave	489

9.7. Management zdravstvene prakse	492
9.7.1. Uvod v management zdravstvene prakse	492
9.7.2. Management vsakdanje zdravstvene prakse	495
9.7.3. Razmišljanje vodij	498
9.7.4. Tehnično in prilagoditveno delo za izboljšave uspešnosti in preprečevanje napak	498
9.7.5. Pravična kultura in odgovornost za kakovost zdravstvene obravnave in varnost pacientov ter zaposlenih	501
9.7.5.1. Odgovornost za kakovost zdravstvene obrnave ter varnost pacientov in zaposlenih na različnih organizacijskih ravneh	501
9.7.5.2. Odgovornost za napake in sistemsko razmišljanje	503
9.8. Poslovni vidik izboljševanja kakovosti	507
9.9. Prihodnost izboljševanja kakovosti in varnosti v zdravstvu	508
Literatura	510
Stvarno kazalo	523
O avtorjih	535
Recenziji	539

I. del

1. Organizacija in financiranje zdravstvenega sistema v Sloveniji

Bojana Filej, Andrej Robida

1.1. Uvod

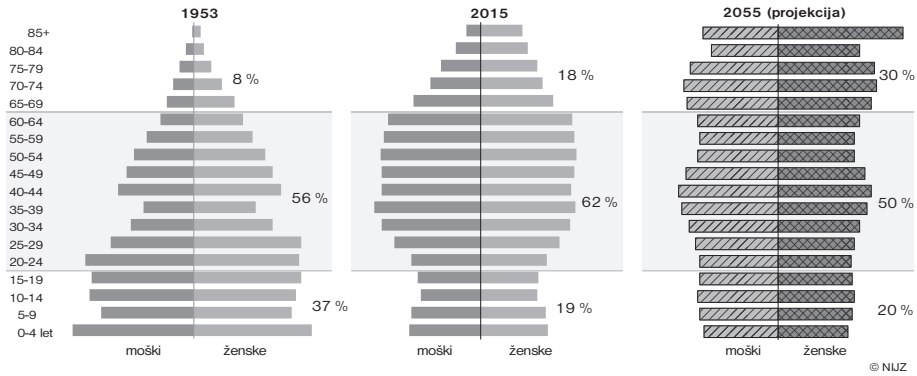
Svetovna zdravstvena organizacija je opredelila zdravje kot stanje popolnega telesnega, duševnega in socialnega blagostanja, in ne le neobstoja bolezni ali nemoči (WHO, 1948). Za večino ljudi je zdravje ena najpomembnejših vrednot in pomeni, kot navaja Gorup (2016), enega temeljnih zakonov človeškega obstoja. Je osnova za produktivno in kakovostno življenje slehernega posameznika in celotne družbe ter vpliva na socialni in gospodarski razvoj.

Po novejših spoznanjih in stališčih Svetovne zdravstvene organizacije je zdravje celovit in dinamičen sistem, ki se mora prilagajati vsem vplivom okolja ter posamezniku in skupnosti omogočiti, da opravlja vse biološke, socialne in poklicne funkcije ter prepreči bolezen, onemoglost in prezgodnjo smrt. Zdravje in skrb zanj torej nista le interes posameznika, zdravstvenih strok ali zdravstvenih zavodov, temveč odgovornost celotne družbe.

Zdravje populacije se je v Sloveniji v zadnjih desetletjih izboljšalo, življenjska doba pa se je podaljšala ter je leta 2013 dosegla 77,2 leta za moške in 83,6 leta za ženske (Albreht in drugi, 2016). Število pričakovanih zdravih let življenja ob rojstvu je v letu 2014 pri moških znašalo 57,8 leta, pri ženskah pa je bilo nekoliko višje, in sicer 59,6 leta (Nacionani inštitut za javno zdravje, 2017).

Zaradi velikih sprememb v starostni strukturi prebivalstva dobi prebivalstvena piramida v letu 2015 obliko vaze, kakršno poznajo zahodne družbe. Z zmanjševanjem števila rojstev in upočasnjevanjem umrljivosti se bo ta oblika še spremenila (projekcija za 2055). Delež prebivalstva, starega 65 let in več, bo leta 2055 predvidoma znašal 30 odstotkov (v primerjavi z 18 odstotki leta 2015) (Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2017, slika 1.1).

Slika 1.1: Primerjava prebivalstvenih piramid Slovenije za leti 1953 in 2015 ter projekcija za leto 2055

Vir: Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2017

V naslednjih 65 letih naj bi se starostna sestava prebivalstva Slovenije zelo pomembno spremenila. Leta 2015 so starejši (tj. osebe, stare 65 ali več let) sestavljali skoraj 18 odstotkov prebivalstva, leta 2057 naj bi bilo v tej starostni skupini skoraj 31 odstotkov prebivalcev Slovenije in leta 2080 nekaj manj kot 29 odstotkov (Statistični urad, 2015b). Po mnenju Statističnega urada (2015b) so projekcije prebivalstva poskus napovedi prihodnjega demografskega razvoja na nekem območju, toda ker so sestavljene iz vrste predpostavk, ki so pogosto zelo negotove, so le eden od mogočih scenarijev za prihodnost.

Dinamika staranja prebivalstva je zelo hitra, kar bo treba upoštevati pri pripravi strateških načrtov države (Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2017) in prihodnji organizaciji zdravstvenih zavodov. Sedanja demografska slika Slovenije je posledica več desetletij trajajočega razvoja treh demografskih dejavnikov – smrtnosti, rodnosti in selitev (Jakoš, 2009). Kot navaja Jakoš (2009), je med dejavniki, ki vplivajo na prihodnji demografski razvoj, najstabilnejši dejavnik napovedi smrtnost, pri čemer lahko pričakujemo, da se bo število s sedanjih 18.000–19.000 umrlih povečalo na 30.000. Drug pomemben dejavnik je rodnost, ki je dolgoročno gledano najpomembnejši dejavnik demografskega razvoja. Rodnost v Sloveniji pada. Iz projekcije do leta 2027 je razvidno, da se bo število žensk v najbolj rodni dobi zmanjševalo, kar je logična posledica vse manjšega števila rojstev po letu 1980. Če bi želeli ohraniti sedanje letno število rojstev, bi se morala rodnost povečati

za četrtno, kar je malo verjetno. Jakoš (2009) tudi opozarja na manjše število in manjši delež mlajšega prebivalstva, kar vpliva na pomanjkanje delovne sile.

Povprečna letna stopnja rasti števila prebivalcev Slovenije je v obdobju 1961–1971 znašala 5,4, v obdobju 1971–1981 9,0, v obdobju 1981–1991 4,0 in med popisom v letih 1991 in 2002 le še 2,4. Zaradi nizke stopnje rodnosti in vse daljše pričakovane življenjske dobe ob rojstvu bo torej prebivalstvo do leta 2060 po številu ostalo podobno sedanjemu, le da bo bistveno starejše, kar pomeni, da razmerje med delovno sposobnimi ljudmi (15–64 let) in ljudmi, starimi 65 let ali več, ne bo več štiri proti ena, ampak samo dve proti ena. To razmerje naj bi se po pričakovanjih najbolj zmanjšalo v obdobju 2015–2035, ko se bo upokojevala tako imenovana babyboom generacija (Statistični urad Republike Slovenije, 2009).

Spreminjajoče se okolje, razvoj medicine in drugih zdravstvenih strok, staranje populacije, večja zdravstvena pismenost ljudi, čedalje večje želje po zdravem načinu življenja, hitrem okrevanju po bolezni ali poškodbi ter po celostni in integrirani obravnavi nakazujejo potrebo po spremembi zdravstvenega sistema, nenehnem prilagajanju in obvladovanju stroškov, ki ne bi presegli finančnih zmožnosti sistema.

Pritiski na zdravstveni sistem se bodo nadaljevali kot posledica rastočih in spremenjenih potreb ljudi ter stroškov, stalnega uvajanja novih tehnologij, rastočega bremena kroničnih nenalezljivih bolezni in hitrega staranja populacije. Slovenija je v Evropski uniji ena od držav, v katerih se bodo javni izdatki zaradi staranja populacije do leta 2060 najbolj povečali. Izdatki za zdravstvo se bodo med letoma 2010 in 2060 predvidoma povečali z 0,5 na 2,6 odstotka BDP. Izdatki za dolgotrajno oskrbo pa se bodo verjetno povečali z 1,4 odstotka BDP v 2010 na 2,8 do 5,6 odstotka BDP v letu 2060 (Ministrstvo za zdravje, 2016).

V dokumentu *Analiza zdravstvenega sistema v Sloveniji: Povzetek in ključne ugotovitve* (Ministrstvo za zdravje, 2016) je navedeno, da se slovenski zdravstveni sistem financira pretežno iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, katerega edini ponudnik je Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, drugače kot na primer na Slovaškem in Češkem, kjer imajo sistem z več plačniki.

Kot v večini držav se pretežni del finančnih sredstev porabi za bolnišnično zdravljenje, sledijo specialistična ambulantna dejavnost ter sredstva za zdravila in medicinske pripomočke.